

לוח יומי

דיני ומנהגי בין המצרים

- חלק ב -

דיני תשעת הימים כ"ח תמוז - ה' מנחם-אב תשפ"א

מאת המרא-דאתרא וחבר הבד"צ הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

בשיחת ר"ח מנ"א תשמ"ח (מסרט הקלטה): "וכאן אויך המקום להזכיר אז בנוגע צו לימוד התורה איז דאך אויך דא דער ענין שהזמן גרמא, וואס בכלל איז דאך דאס די הלכות אין שולחן ערוך, וויסען די הלכות וועגן אט די טעג. וואס לפלא הכי גדול וואס מ'האט וועגן דערויף ניט געמאכט קיין טומעל, איז געבליבן דער טומעל וועגן הלכות בית הבחירה, און קיינער דערמאנט ניט, אז לכל לראש, הלכות שהזמן גרמא איז דאס מערער ווי הלכות בית הבחירה - די הלכות ווי זיי שטייען אין שולחן ערוך, הלכות פון די ט' ימים, און פאר דערויף - די הלכות פון די ג' שבועות, כמובן וגם פשוט".*

בשיחת ש"פ דברים תנש"א: ס'איז נהוג צו מקדים ומוסיף זיין . . "טאמער משיח וועט זיך ח"ו פארהאלטן", ווארום "אחכה לו" שיבוא ביום זה ממש . . במילא באווארנט מען אז די החלטות טובות (פארבונדן מיט דער עבודה בזמן הגלות) איז "טאמער משיח וועט זיך ח"ו פארהאלטן". ובאמת, איז אויך נאך ביאת המשיח, וועט בלייבן און עס וועט זיין א המשך פון תורה ועבודה (והחלטות טובות) בזמן הגלות.

בשיחת ש"פ מטו"מ תשמ"ח (ספר השיחות): נוסף ללימוד ההלכות ד"בין המצרים", הן פרטי ההלכות השייכות לכל שלשת השבועות והן פרטי ההלכות השייכות לתשעת הימים, כדי לידע את המעשה אשר יעשו (כל זמן שמישיח צדקנו עדיין לא בא), וכללות האבילות על החורבן והגלות כמארז"ל "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" - צריכה להיות הוספה מיוחדת גם בחלקי התורה שעוסקים בעניני הגאולה ובנין ביהמ"ק השלישי, כמדובר כמ"פ בארוכה. ונקודת הענין - שביטול החורבן והגלות הוא (לא כ"כ ע"י התבוננות בחומר ירידת הגלות) אלא בעיקר ע"י התבוננות במעלת הגאולה . . לעורר הכוסף והתשווקה והגעגועים, ובמילא, הבקשה והדרישה כו', להגאולה העתידה, שע"ז ממהרים ומזרזים את הגאולה בפועל ממש, ולא עוד אלא שמגלים את הפנימיות והטוב שבענין החורבן והגלות גופא, אתהפכא חשוכא לנהורא.

בקריאת שמות מנהגנו לומר כל הפטרות. ובפטריות, כמנהג רבותינו נשיאנו - בועש"ק, הפטרות דפ' מסעי (שמעו). ובש"ק בבוקר - עוה"פ משביעי עד גמירא עם הפטרות שבת ראש חודש.

בר"ד משיחת ער"ח מנ"א תשל"ה (מסרט הקלטה), בנוגע להתוועדות בער"ח: לכאורה איז דאך דאס א חידוש פון א פארברענגען אין מיטן פון די דריי וואכן, במילא האב איך געמאטערט זיך זוכן א היתר. איז דער בעסטער היתר וואס איך האב געפונען, אז ס'שטייט אויף קלעזמער אז אויב זיי דארפן דאס האבן לשם פרנסתם מעגן זיי שפילן אפילו אין די דריי וואכן, וויבאלד אז דאס איז אן ענין בא זיי פון פרנסה. אזוי ווי ס'איז דאך מיין פרנסה, האב איך קיין ברירה ניט, במילא איז דאס אפילו אין די דריי וואכן. נאר וואס דען, ווי ס'שטייט דארטן אין פוסקים בלי ריקודים. אבער דער ענין של שמחה בהנוגע צו קלעזמער, בהנוגע צו ניגונים, איז דאס א היתר מפורש אין פוסקים אפילו אין אחרונים...

עס איז אן ענין פארבונדען מיט די ניין טעג, קען מען דאס ניט רעדן מיט כמה זמן לפני זה, דערפאר וואס דארף מען זיך מייאש זיין חס ושלום, אז מ'רעדט דאס מיט א טאג פריער, און מ'רעדט וועגן די באווארעניש פון די ניין טעג, איז דאך א סימן אז מ'איז זיכער אז אויף מארגן אינדערפרי וועט משיח חס ושלום ניט קומען. במילא ווארט מען ביז די לעצטע רגעים פון ערב תשעה ימים, וואס דעמאלט זעט מען שוין אז עבר קיין כלה קציר ואנחנו לא נושענו...

עצה טובה: בתשעת הימים אין לובשים בגדים מכובסים (לבד מבגדי זיעה כדלקמן), אבל אם לבשן פעם אחת קודם תשעת הימים מותר ללובשם בתשעת הימים, שאין שמחה לאדם אלא בלבישתם בפעם ראשונה בלבד. ולכן כתבו הפוסקים, שבמקומות שיש חום הרבה בזמן זה, ומזיעין הרבה, ומוכרחים להחליף הכתונת, ילבוש בגדים רבים בזה אחר זה³ למשך זמן

(3) וכתבו אחרוני זמננו, דלא מהני להניחם עליו כמה ביחד. אבל ראה בדע"ק י"ד ששפ"ט להקל. אלא, דמיידי התם באבל תוך ל'. ועוד, דלשיטתו קאי שמתור ללבושם אפילו לרגע כמימרא, ראה לקמן בהע'. ואם נפתס בהם ריח הזיעה גם בכה"ג, ודאי שרי (ראה שו"ת אול"צ ח"ג סכ"ז סק"א).

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת-מה - ולא לחכות לרגע האחרון!

אור ליום חמישי, כ"ח תמוז

תקופת תמוז: בשעה 1:30 לפנות בוקר².

יום ועש"ק פרשת מטו"מ, כ"ט תמוז, ערב ר"ח מנחם-אב

מהוראות כ"ק אד"ש: בער"ח מנחם אב להוסיף במיוחד בתורה, תפלה וצדקה. והצדקה - הוצאת ב' סעודות, ומה טוב - של ג' סעודות.

העברת הסדרה שמות - פ' מטות-מסעי.

ע"פ בקשת רבים, מגישים אנו קיצור עיקרי הלכות ומנהגי ימי בין המיצרים השכיחים ונוגעים למעשה, במתכונת של לוח יום-יומי. כל הלכה הוזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטיות גם לימים הבאים, כפשוטו.

מוחמת קוצר היריעה והזמן לא באו כי אם עיקרי הלכות והמנהגים ללא מ"מ וציגונים. מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך וכו". ספר המנהגים חב"ד. לוח כולל הב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. ועוד ועוד.

כלל מקום (בהערות) לציוני "ש"ת" באתרא דרב", הכוונה לאתר AskTheRav.com העומד תחת פיקוחו של הרב ברוין שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצויינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר את מספר השו"ת במספרים (לדוגמא לסי' א'תקעט יש לכתוב 1979), ואז בעזרה" תמצא את מבוקשך.

נסדר ונערך ע"י הרה"ח הרב מנחם מענדל שי' ראטנבורג. ותהא משכורתו שלימה מן השמים.
* וראה בשיחת ש"פ מסעי תשד"מ (חלקה הועתק להלן): ישנם דינים מיוחדים בנוגע להנהגה בין המצרים, אבל דינים אלו כתובים כבר בשולחן ערוך, ספר שבועות ישנו אצל כל יהודי, ועכ"פ יכול להשיגו בקל, ויש להעמיד כל יהודי בחזקת שורות שבועות לומד בשו"ע את פרטי הדינים השייכים לכל זמן וזמן, הלכות התג בחג, וכיו"ב בנוגע ללימוד הדינים המיוחדים לבין המצרים.
(1) נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770", חוה"מ פסח תשע"ח.
(2) התקופות נזכרו בהקדמה ללוח "היום יום" וכן בלוח כולל חב"ד.
לפרטי דינים: "ראה ב"י או"ח סו"ס תנה. רמ"א שם ס"א (שו"ע אדה"ז שם סט"ו-טז. סו"ו סי"ד). יו"ד סקט"ז ס"ה. ובכ"מ" - נסמנו בלקוטי שיחות חט"ז ע' 98 הערה 33. חכ"א ע' 233 הערה 33. וראה לקו"ש חט"ז ע' 577. וראה בארוכה הנסמן אצלנו במקורות ועינינו להלכה יומית את הצד.

אויך אין אב . . . ווייל שמחה דארף זיין אלע מאל, אפילו בחודש אב, עס איז דאך אלע מאל דא דער ציווי פון עבדו את הוי' בשמחה⁸. . . דער ממעטין איז באגרענעצט, ווייל אויך דעמאלט דארפן זיין געוויסע עניני שמחה, ובפרט מצד דעם ציווי פון עבדו את הוי' בשמחה . . . עס שטייט דאך עז וחדה במקומו, דארטן וואו דער אויבערשטער געפינט זיך איז שמחה. במילא בכדי עס זאל זיין דירה בתחתונים, מוז מען האבן עז וחדה, וואס דעמאלט קען עס זיין מקומו ודירתו יתברך. דערמיט איז פארשטאנדיק וואס מען דארף זיין שטענדיק בשמחה. אפילו אין די צייטן וואס עס שטייט אויף זיי ממעטין, דארף מען אויך דעמאלט זיין בשמחה, אין א געוויסער מאס, וויבאלד אז די דירה לו יתברך מוז מען מאכן שטענדיק, בכל רגע ורגע, ווארום דאס איז דאך כל האדם, אבי (לא) נבראתי (אלא לשמש) את הוי' בשמחה, במילא ליגט דער חיוב צו זיין שטענדיק, יעדע רגע, בשמחה. דאס וואס אמאל דארף זיין דער סדר עבודה אין צווייטן קו, אין פארקערטן קו פון שמחה . . . דאס איז די עבודה פון חודש אב, ממעטין בשמחה, בכדי ארויסצונעמען די ענינים פון ומפני חטאינו גלינו מארצנו. דאס איז אבער מער ניט ווי א הכנה צו א דירה. די דירה אליין מאכט מען דורך שמחה. און דאס איז אויך די טעם פארוואס חסידים זיינען ניט מהדר אין דעם משנכנס אב ממעטין בשמחה, ווייל דאס איז מערניט ווי א טפל צו עבודה . . . וואס דאס איז מתאים צו דעם וואס איז איינגעשטעלט געווארען אז דער משנכנס אב ממעטין בשמחה איז בהגבלה, ווארום נוסף לזה אז אויך יעמאלט דארף זיין דער קו השמחה, כנ"ל אז שמחה דארף זיין אלעמאל, נוסף על זה איז דער ענין פון קו שהיפך השמחה איז דאס ניט קיין עיקר בעבודה.

עס איז פאראן גרויסע מחמירים וואס טענה'ן אויף דעם וואס מען מאנט שמחה פון דעם וואס עס שטייט משנכנס אב ממעטין בשמחה? איז ערשטענס, איז נאך פאראן פיר און צוואנציק אדער זעקס און דרייסיג שעה צו אב. און דערצו, איז אפילו אויף אב גופא שטייט נאר דער לשון ממעטין בשמחה, ד.ה. אז לגבי די שמחה פון אדר, און לגבי די שמחה פון ביאת המשיח וואס יעמאלט וועט זיין אז ימלא שחוק פינו, איז לגבי די שמחה דארף מען אב ממעט זיין, אבער שמחה דארף זיין. און דער שיעור פון דעם מיעוט וועט מען אפ לערנען פון דעם וואס דער רבי האט אמאל דערציילט, וועגען די וואס האלטן ניט פון עבדו את ה' בשמחה, אז בא זיי איז דער סדר שמחת תורה, מען טרינקט מילך וואס עפ"י דין איז דאס משכר, און מען קנייפט זיך אין די באקן כדי עס זאל אויסקומען לעין הרואה אזוי ווי מען לאכט. היינט וויבאלד עס איז מרובה טובה, איז מובן דער שיעור אין דעם ממעטין בשמחה – וועט מען קנייפן פון דער צווייטער זייט⁹.

בכמה שיחות קודש נזכר הפתגם הידוע¹⁰ "שמעטין" הענינים הבלתי רצויים לתשעת הימים ע"י "בשמחה", ע"י ההוספה בשמחה¹¹. ומובן שהכוונה לשמחה באופן המותר ע"פ שו"ע, ע"י תורה – "פקודי ה' ישרים משמחי לב", וכן מצוות, "פקודי ה'" כפשוטו, כולל ובמיוחד – צדקה – שמשמח העני כפשוטו. ובפרט, ע"י עריכת סיומי מסכת (בצבור) בכל מקום מקום, ובכל יום ימימים אלו, שזהו שמחה למטה, וע"ז נעשה שמחה למעלה.

דיני ט' הימים חלים מליל ר"ח מנחם אב – והמנהג שנמנעים משקיעת החמה – עד חצות יום עשירי באב.

בן ישראל שיש לו דין עם גוי, ישתמט ממנו עד ר"ח אלול, ועכ"פ עד אחר ט"ב, שמזלו רע.

נוהגין שלא לקדש הלבנה עד אחר תשעה באב.

משא ומתן

בזמנינו נהגו להקל במשא ומתן, משום שהכל נחשב כעת כדי פרנסתנו¹².

קניות

אסור לקנות כלי כסף ושאר כלי בית ותשמיש החביבים¹³ כגון רהיטים

(8) להעיר ממקור חיים בטור ברקת סתק"ג א סק"ב: ואין זה הענין נוגע לעבודת הקב"ה שהרי נאמר תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה כי עיקר העבודה הוא השמחה אמנם השמחה הגופנית היא מנועה.

(9) משיחת ש"פ מט"מ תשי"ג (שיח"ק ע' 354).

(10) בשו"ת קודש נזכר בשם הר"צ וכו' ממונקאטש. ולהעיר, שנמצא כע"ז במאור ושמש פ' וישב (ע"ה לט, ב). ובכ"מ בשם החוה"מ מלובלין – ראה תורת שמעון השלם לפורים (בשם רבו החוה"מ מלובלין). בית יעקב (זאלשין) פ' פניחס לשבת שמברכין מנ"א (טד, א). ועוד. ובשם הר"צ מרוזין – אהבת ישראל ר"פ עקב.

(11) וראה סה"ש תשנ"ב ע' 380 שהמיעוט בשמחה הוא באותו תוכן דריבוי השמחה שבחודש אדר, שהכוונה והתכלית דמיעוט השמחה בחודש אב היא שנהפך אותו מחשוכא לנהורא ומנהירו למיתקא.

(12) משנ"ב סתק"ג א סק"א.

(13) וכן יש להנמיך מקניית מכונית, מכונית כביסה וייבוש וכדומה, כשאין צורך גמור בדבר. אמנם, במכונית שלצורך פרנסה ה"ר ק מדין ממעטין במשא ומתן, שבמנונו נהגו להקל.

מה⁴. והשיעור – זמן ניכר עד כדי שתתבטל הנאת הכיבוס, והיינו באופן שאדם רגיל מקפיד אם אחר לובשו לזמן כזה⁵. כשלא הכין לפני תשעת הימים, יש מקילים להניחם ע"ג קרקע⁶, והיינו קרקע עולם, ולא רצפה שבבית. עוד עצה: לפני שבוע שחל בו תשעה באב, יכול ליתן לספרדי שילבוש אותם למשך זמן מה (שלמנהגם מותר בלבישת בגדים מכובסים עד שבוע שחל בו תשעה באב. ובקביעות שנה זו – היינו רק בת"ב). הדלקת נרות שבת קודש בשעה: 8:10 (18 דקות לפני השקיעה).

דיני תשעת הימים:

משנכנס אב ממעטין בשמחה

בר"ד משיחת ש"פ משפטים תשט"ז (חלקה הוגהה ונדפסה בלקוטי שיחות⁷): זענען מיר אז בהנוגע לפועל איז דער משנכנס אב ממעטין בשמחה באגרענעצט. ניט אין אלץ איז מען ממעט. עס זיינען פאראן עניני שמחה

(4) ואף שיש שכתבו לפקפק, דלא מהני רק באבל אחר ז' ותוך ל', וא"כ בשבוע שחל בו ת"ב שהוא מדינת אין להקל. אבל בכמה אחרונים העתיקו כן גם לגבי שבוע שחל בו. ואף שעדיין יש מקום לומר, שבשבוע שחל בו לא סגי בלבישה כשעה, וצריך יום או חצי יום, ראה בהע' הבאה (וכ"כ בשו"ת משפטי צדק גארמיואן סמ"ו, שבשבוע שחל בו לא מהני כלל כשלבשן מקודם. ושם ל"כ לחלק בין שעה לחצי יום כלל, אבל מסתבר שלא נחית לזה, שבודאי אם לבשו זמן רב לית לן בה, ובמכ"ש מאבל תוך ז', ש"אם בא להחליף תוך שבעה מחליף, וכנצ"ל דמירי באופן שלבשו מקודם ולא כיבסו. ודלא כשו"ת ישכיל עבדי ח"ח ס"כ סק"ח שאלה ז' (לענין אבל תוך ז'). שאין מקום לחילוק בין שעה לחצי יום. וראה בהע' הבאה) – הרי ש' מתיירי אפי' לאבל תוך ז', ופירשו להדיא גם בלבישה כשעה לחוד. וכש"כ שיש להקל באבילות ישנה דת"ב, דקיל טפי. (ואף שלאידך היא אבילות דרבים וחמירא מאבילות דיחיד, ה"ז רק דבדר המפורסם, אבל דבדר שאינו מפורסם קיל ת"ב מאבל – ראה תו"ה שאני יבמות מג, ב, הובא במנ"א סתק"ג ד סק"ד. והרי בגדים מכובסים אינו דבר שבפרהסיא כ"כ, ובפרט כשאינו בגד עליון (ראה מג"א סתק"ג ט סק"י), ולאו כו"ע ידעי אם לבשן תחילה או לא). ועוד, שבש"ך ספ"ט סק"ג כתב דמהני לבישת שעה גם לגבי איסור לבישת בגדים מגוהצים שאסור מדינת תוך ל' (ודחוק לומר דמירי בגיהוץ שאסור רק ממנהגא). ועוד זאת, שכתבו הישוע"ל סתק"ג א סק"ג א וטעה יהודה שם סק"ב שבבוע שחל בו דינו כחומרא דאחר ז', אף שהוא מדינת ולא ממנהגא. וגם שבלבושו מפני הצורך ולא לתענוג, הדר דינת שאינו אסור גם בשבוע שחל בו מדינת ולא ממנהגא. וגם חזי לאצטרופי שו"ר ר"י והרמב"ם שאין לאסור בגדים מכובסים בשבוע שחל בו. והלכה כדברי המיקל באבל.

(5) האריכו בכ"מ מה. ואף שנוכר הל' 'א ב' או ג' ימים", "יום או יומיים", "חצי יום או יום", ויש שכתבו "שלבשוהו יום אחד כבר ושמוהו בגוף קודם הכנסת ר"ח שקיבל זיעה" (שו"ת מהר"י מברונא סוס"ח), או "ב' וג' שעות לפחות כדי שתקבל מקצת זיעה מן הגוף ותתרכך מעט מקשוי הכיבוס" (שו"ת רב פעלים ח"ד סכ"ט), וכי"ב – למעשה פסקו דסגי ב' שעה אחת, וג"ז לאו דוקא, והכוונה משך זמן מה, וא"צ שעה זמנית. (וישועיורו הנ"ל – לאו דוקא, וכמ"ש שו"ת ש"פ סק"ד ב' הלבוש "שעה או שתיים" דאולי לאו דוקא צומד. או שרק לאבל תוך ז' יש להחמיר כן. וראה בשו"ת זרע אמת ח"ב סי' קנב להתיר לאבל גם תוך ז' במקום אדר גדול, אבל רק בתנאי שילבישו אחר יום או חצי יום, ולא סגי בשעה אחת כמו לאחז ז'. וראה בשו"ת ארחותיך למדינת ח"ב סצ"ז, ושם האריך להוכיח להתיר לאבל תוך ז' גם שלא במקום צורך גדול.) ומש"כ שתתבטל הנאת הכיבוס וכו' – הוא ע"פ שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' קלט (אמנם, בפנים מאירות שם, שאחר הליבישה ה"ז נכתבסב במים ללא נתר והליבישה מבטלת פעולת הנתר. ומה"ש לא מהני תוך שבעה שעות שאסור גם כיבוסים במים לחוד, וא"כ בתכפוהו אביליו וכדומה. ועכ"ז, אפשר ללמוד מזה גוף הענין, שפעולת הליבישה לבטל הנאת הכיבוס). וכן באופן שמקפיד כשאר לובשו תחילה לזמן כזה (אף שמתר גם לאבל בלבושו בעצמו לפני ז'), דליכא קפידא כולי האי, ראה שו"ת בית יהודה בסו"ס ממנהגי אבילות) – ע"פ שו"ת לחמי תודה ס"ל. (ושם) שאדם מקפיד על לבושו שלא יטוף, וכיון שלבשו אדם א"פ שלא יטוף מעט או רוב, ולא יאכל אלא זיעת הגוף שמתעבת אותם). וכ"כ בשו"ת בית דוד סוס"ה פק"י. וראה שיעורא הוא. וכע"ז כתבו כמה אחרוני זמננו. וצל"ע מש"כ בשו"ת ישכיל עבדי ה"ז, שמטרת הליבישה במקום להיכרא בעלמא, שלא יסיח דעתו מאבילות – שאין לזה מקור בפוסקים.

[ולהעיר שבע"ק יו"ד ספ"ט סק"ג דסגי בכל שהוא ואפילו רגע כמימרא. אבל ד"ז מחודש ונגד סתימת כל הפוסקים] וביניהם פריה"ק (האון) דיני שלשים ויב"ח, ע' 330, שלבשו לרגע ולענין טהור קודם. ומצינו כן שצריך ללבושם לפחות שעה (אבל, לדידי' צ"ל שעה כפשוטה, אחד מכ"ד שעות היום והלילה). ועוד זאת, דאיהו מייירי לאבל אחר ז', שהוא רק מחומרא, ואין ללמוד מזה להקל בשבוע שחל בו שאסור מדינת. וכ"ה להקל בדרכי חו"ש אות תתרמא לגבי בגדים חדשים תוך יב"ח (שהוא רק ממנהגא. אבל בראשונים כתבו גם בזה ב' או ג' ימים). ואף להסביר שדין שבוע שחל בו כאבל תוך ל' (ראה הע' הקודמת), כל כי האי אין להקל. אבל ראה שו"ת רבבות אפרים ח"ג סמ"א לגבי לבנים].

(6) ראה כרם שלמה יו"ד ספ"ט (לש"ך סק"ב), שהביא כן מלחם הפנים. וכמה אחרונים (ראה בית דוד דלקמן. ועוד) כתבו שלא מצאוהו שם. אבל נמצא הוא בלח"פ שלא במקומו – יו"ד רס"י שעו בסד"ה ס"ד, והביאו בשם מבנה לשון (פראג, שע"ה), ושכ"כ מהר"ש מלובלין, ונמצא שמקורו טהור קודם. ומצינו כן ש' בשו"ת הררי קדם שבסו"ס פסקי ושו"ת מהר"ש מלובלין סצ"ג – פסקים מהגאון ר' ברוך עזר"ש מקראקא (נמטר בשנת שש"ה, וי"א – בשנת צצ"ב) – סק"א. וד' להח"פ הובאו גם בלשון חכמים (לתל' הנו"ב) ס"ו, הביאו בית דוד ביסטרין יו"ד ספ"ט ס"א. וראה גם שו"ת מנח"י ח"י סמ"ד. ועוד. ולכא' אתיא בק"ו מליבשו תחילה לשעה, שהחוש מוכיח שאחרי שנמצא משך זמן ע"ג קרקע אינו לובשו עוד אלא מכבסו תחילה, אבל אחר שלבשו תחילה כמה שעות ממשך ללבושו במשך היום. ומ"מ, כתבנו להקל רק כשלא הכין לפני ז', כיון שבשאר הפוסקים לא הובא ד"ז כלל (שהיינו נצטע פשוטה היא לכל אבל, וכבר העיר כן בבית דוד שם שדראשונים לא משמע דסגי בהניח ע"ג קרקע). ולענין ת"ב – כמעט ולא נזכר בשום פוסק (אבל ראה בבית דוד שם שלדברי לח"פ פ' גם לענין ת"ב מהו, הביאו בשו"ת מנח"י שם). ויש הרבה מאחרוני דור בתראה דלא ניהא להו בדבר. וגם מקום לחלק דאינהו לא מייירי אלא לאבל אחר ז', ואין לנו להקל עפ"ז בשבוע שחל בו ת"ב (כנ"ל). ועוד זאת, דשאני הכא בתשעת הימים שאפשר בקל ללבוש בעצמו תחילה. וגם ת"ב חמירא לפעמים שהיא אבילות דרבים. (אבל ראה לעיל, שדבר שאינו בפרהסיא קיל טפי).

[וראה בשש"כ פס"ח הע' ל בשם הגרש"א שכתב להקל לאבל לזרוק על הרצפה. וסותרו להמסר מפי השמועה בשמו, דלא ה"י ניהא ל' כ"כ מזה בתשעת הימים. ואולי לא דקו, והחמיר רק בשבוע שחל בו ולא מר"ח, וטעמו שלא מצינו להקל רק לאבל אחר ז', ראה לעיל בהע', והה"ל מר"ח עד שבוע שחל בו שהוא ממנהגא].

(7) ח"א ע' 194 ואילך.

אבל לא יעשו סעודה²³ (ואפילו בשבת), רק מיני מרקחת. מי שנעשה לו נס, טוב וראוי שבו ביום יתבודד בכל שנה להודות ולשמח ולספר קצת מהנס ולעשות סעודת הודי' להשי"ת²⁴. ואם נעשה לו נס בתשעת הימים, יש לו להתבודד ולהודות וכו' בו ביום, אבל הסעודה והשמחה יש לו לאחר עד שבת נחמו או חמשה עשר באב. אף שנוהגים שלא לעשות סעודת חנוכה הבית בכל בין המצרים דלא מסמנא מילתא, אבל בימים אלו אסור מן הדין אפילו בלא בשר, לפי שהוא בכלל ממעטין בשמחה.

כיבוס בגדים

אסור לכבס בגדים, ואפילו על מנת להניחם וללבושם לאחר תשעת הימים, ואפילו אם יוצא לדרך מיד לאחר תשעה באב²⁵. אסור ליתן בגדים לניקוי יבש (קלינערס), אף שאינו כמעשה כיבוס במים, אלא מנקים ע"י שאר חומרים.

אסור זה שייך לא רק למלבושים, שאסור לכבס בין ללבוש בין להציע, ואפילו במטפחות הידים והשלחן הכל אסור.

אסור לישראל לכבס בגדי נכרים בשבוע שחל בו ת"ב (ובקביעות שנה זו – רק בתשעה באב עצמו)²⁶.

אסור ליתן לכובסת עכו"ם לכבס מראש חודש ואילך, אבל קודם ראש חודש מותר לתת, אף על פי שתכבס אחר ראש חדש. אמנם, כשאין לו כתונת לשבת, מותר לכבסו ע"י נכרי²⁷.

כמו"כ אסור לכבס פאה נכרית, ובמקום צורך יש להקל בשבוע זה. (חוץ משבוע שחל בו תשעה באב). אך מותר לסדר, לסרוק (אף בעזרת חומרים) ולקצר (ובפרט כשמוסיף בצניעותה) את הפאה.

כיבוס במקום הפסד – ראה בהערה²⁸.

אסור לגדולים לכבס כסות קטנים. אמנם, בקטנים²⁹ שתמיד מלכלכים בגדיהם, מותר לכבס בגדיהם בצנעה. אבל אסור להוסיף בגדים אחרים למכונת כביסה. ואם אפשר, יעשה על-ידי נכרי או קטן³⁰.

מה שהותר הכיבוס בשבילם הוא דוקא כשצריכים לזה כעת, אבל לכבס ולהניח פשוט שאין להקל.

גיהוץ (פירוש, שמעבירין על הבגדים אבן חלק להחליקו) אסור, בין לגהץ וללבוש ובין לגהץ ולהניחו.

לבוש בגדים מכובסים

אסור ללבוש בגדים מכובסים או מגוהצים בתשעת הימים³¹, אפילו המכובסים מקודם, ובין ללבוש בין להציע בהם המטה³² ואפילו מטפחות הידים והשולחן, אסור³³.

אם לבשן פעם אחת קודם תשעת הימים, מותר ללבושם בתשעת הימים. נהגו להקל ללבוש בגדי זיעה הסמוכים לבשר מכובסים, כגון לבנים וגרביים וכיו"ב, בימים אלו, ובפרט בזמננו שכולם איסטניסים בענין זה³⁴.

חשובים וכיוצא בזה¹⁴, אבל סתם כפות וקערות ושאר קניות של צרכי הבית מותר. קניות של שאר צרכי הבית שאינם דחופים, ימתין עד לאחר ת"ב. וילך לחנות לידע המחיר מותר בכל אופן.

מי שקנה רהיט חדש לפני תשעת הימים והגיע לביתו בתשעת הימים, לא יכניסו לביתו, ועכ"פ לא ישתמש בו, עד אחרי חצות של עשירי באב¹⁵.

אסור לקנות בגדים חדשים ומגעלים חדשים (אפילו אינם חשובים) בתשעת הימים¹⁶, אפילו במקום הפסד (כגון שיש מבצע¹⁷), ואפילו דעתו להניחו ולא ללבושן עד אחר תשעה באב.

הפצי מצוה: לקנות תפילין חדשים מותר כיון שהוא רק למצוה. אבל טלית וט"ק¹⁸ אף שלושין אותו רק למצוה, כיון שהן בגדים אסור לקנותן.

נעלי תשעה באב: נעלי בד שלובשים בתשעה באב משום אבלות, מותר לקנותם וללבושם בפעם הראשונה בתשעה באב, אם אין לו אחרים.

בנין ונטיעה של שמחה

מר"ח אב ממעטים בבנין של שמחה היינו בנין של ציור וכיור. ולמעשה, כל בנין שאין צריך לו לדירתו¹⁹ ורק שעושה כן להרווחה בעלמא אסור לעשות בימים אלו. וכן אין לצבוע ביתו, וה"ה להדביק נייר טפט (וואל-פייפער) על הכותל לנוי²⁰, בימים אלו. [יש נוהגים שלא לשטוף הרצפה בימים אלו. וע"פ דין מותר גם בשבוע שחל בו תשעה באב. ובמקום לכלוך, אין מנהג להחמיר. אבל אין להבריק הרצפה, שהוא לתענוג ואין בו צורך, ודומה לציור וכיור²¹].

אין לקנות או להניח שטיח חדש על הרצפה בימים אלו.

איסור בנין קיים אפילו ע"י נכרי. אמנם, אם שכר נכרי קודם ר"ח בקבלנות מותר, ואפילו בט' באב עצמו, דנכרי אדעתא דנפשיה עביד.

וה"ה אם קצץ עם הנכרי בקבלנות לצייר ביתו, מותר לצייר (מטעם הנ"ל). ומ"מ אם יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחר ט"ב תבוא עליו ברכה²².

לצורך פרנסה מותר לבנות ולצבוע ביתו של נכרי בימים אלו.

מותר לבנות ולצבוע בית הכנסת ובית המדרש בימים אלו. וכן מותר לעשות מצות מעקה בימים אלו, ואפילו בתשעה באב.

היה כותלו נוטה ליפול, אפילו שאין בו משום סכנה אלא שיש לחוש להפסד ממון, אף על פי שהוא של שמחה, מותר לבנות בימים אלו, שהרי אינו עושה בשביל שמחה כ"א בשביל הפסד.

אסור לנטוע בימים אלו אילנות שנוטעים לצל ולנוי, או כל מיני פרחים והדס וכדומה. אבל מותר להשקות מה שנטעו מקודם.

מותר לקנות פרחים לכבוד שבת, ובפרט אם קונה כל שבוע.

סעודות

מותר לבוא בקשרי שידוכים ולעשות "ווארט" ("לחיים") בתשעת הימים,

- 14) ואף לדין שאין מברכים עליהם שהחיינו, מ"מ י"ב משום ממעטים בשמחה.
- 15) שו"ת באתרא דרב ס' ד'תתקנז. ויש"נ.
- 16) יש מקום להקל לקנות בגדי קטנים עד גיל ו' שנים עד שבוע שחל בו ת"ב – שו"ת באתרא דרב ס' תשמח. ויש"נ.
- 17) אמנם כשיש מבצע מיוחד שאינו גריל, וה' קונה בגד זה גם לולא המבצע, והמבצע מסתיים לפני סוף תשעת הימים, יש להקל עד שבוע שחל בו ת"ב. ולא ילבוש עד אחרי ת"ב, וגם בשבת אסור ללבוש – שו"ת באתרא דרב ס' ה'לח. ויש"נ.
- 18) וכ"א אם לא יהי' בנמצא כלל א"ח כ"ב יש להקל. ואם אפשר, ישלם עליו לפני ר"ח ולא ישתמש בה עד לאחר ט"ב – ראה שו"ת באתרא דרב ס' ד'תתקנז. ויש"נ.
- 19) לצורך קטן שהגיע לגיל שלש שנים בימים אלו – מותר (וה"ה כיפה). ובאם אפשר, ראוי להרגילו בנשיאת ט"ק כבר לפני ר"ח.
- 20) היינו אם ביתו ראוי לדירה, רק שרוצה להרחיב מן הצדדים או למעלה. אבל משה' לו בית קטן וסתר המעיזבה כדי להרויחו ולבנות עליו על גבו, וכעת אינו ראוי לדור בו, ולא כיון מלאכתו לימים אלו, ונתעכב בבנין עד ר"ח א"א מחמת ריבוי גשמים, מותר לבנות גם מר"ח אב ואילך עד יום ז'. וכש"א אם יש לו הפסד מרובה שאם לא ימשיך בבנין יתקלקלו קירות הבית.
- 21) ובשו"ת אג"מ א"ח ח"ג ס' פ' מותר לגמור עד שבוע שחל בו תשעה באב.
- 22) וכבר מצינו בדומה לזה בפסקי חמ"ד מכת"י הל' ט"ב סכ"ח.
- 23) וזהו דוקא בציון לנוי, שאסור לכי"ע, ולא בבנין להרוחה (וכמ"ש במהרי"ל הובא במג"א ס' תקנא סק"ז). והרי למחר"ל ציון חמור מבנין להרוחה, שציון אסור גם מ"ז תמוז, משא"כ בבנין שהיקל עד שבוע שחל בו ת"ב. ועוד שבבנין שהוא להרוחה לאו כ"ע מודו שאסור מדין בנין של שמחה, משא"כ בציון וכיור. וכן עולה מד' הא"ר סק"ג וסק"ד, ובחיי"א כלל קלג ס"י. ועוד. ודלא כמשמעות כמה אחרונים. אבל ראה בלקט יושר ע"י 107 דמייירי בבנין. וצ"ע"ק בבא"ח ש"א דברים ס"ג, דלכא"ו לאו רישא סיפא, שפתח התהיך בבנין שאינו הכרחי לגמור אם התחיל לפני"ז, משא"כ בציון וכיור. ושוב כתב שבנין שהוא להרוחה דינו בציון. וי"ל.

מי שאין לו אלא חלוק אחד, מותר לכבס וללבוש מ"ח עד שבת חזון. אבל בשבוע שחל בו ת"ב (בקביעות שנה זו – רק בתשעה באב עצמו) אפילו אין לו אלא חלוק אחד, אסור לכבסו, והיינו שגם כשנתלכלכו כל בגדיו אסור לכבסם.³⁵

קטנים שהותר לכבס בגדים בשבילם (ראה למעלה) מותר גם להלבישם בגדים מכובסים.

לכבוד שבת, לובשים בגדים מכובסים כמו בשאר שבתות (ומ"מ בגדים חדשים אסור). וכן פורסים מפה מכובסת על השולחנות. אבל להחליף סדינים למכובסים נהגו אסור.

ללבוש בגדי שבת: אסור ללבוש בגדי שבת בתשעת הימים. בברית מילה נוהגים שהמוהל ובעל ברית [היינו הסנדק] האשה המכנסת התינוק³⁶ ואבי הבן והיולדת ואבי אבי הבן ואבי היולדת הם ונשיהם וכן גם שאר קרובים (אם דרכם בימים אחרים ללבוש בגדי שבת בברית מילה של קרובים אלו) לובשים בגדי שבת. וכן בפדיון הבן, אבי הבן ואמו³⁷ והכהן לובשין בגדי שבת. והוא הדין בסעודת בר מצוה (בו ביום), שחתן הבר מצוה ואביו ואמו לובשין בגדי שבת. אבל בלאו הכי, אסור.³⁸

אכילת בשר ושתיית יין

נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מראש חודש עד התענית, ור"ח בכלל. ואע"פ שאין כאן איסור כלל מדין התלמוד (שאפילו בערב הצום בסעודה שאין מפסיק בה מותר לאכול בשר ולשתות יין), אף על פי כן מי שאוכל בשר בכל המקומות שנהגו בו איסור, פורץ גדר של ראשונים ופורץ גדר ישלכנו נחש של דבריהם.³⁹

איסור אכילת בשר כולל בשר עוף, בשר מלוח ותבשיל של בשר⁴⁰. ודוקא בתבשיל של בשר אבל אם רק נתבשל בקדרה של בשר, אפילו אם היא בת יומא, פשיטא דמותר.

דינאל מכת"י (ע"פ המג"א סתקנ"א סק"ד שאינו לבוש רק מפני הזיעה): לפ"ז אפילו בחול מותר ללבוש כיון שהיתר שאינו אלא לזינה. והאחרונים שהחמירו לא ראו דבריו. וכ"מ בשו"ת מהרש"ל סכ"ז בסו"ד, ובשמו במט"מ שטש"ל. ומקורו דהמג"א סתקנ"א סק"ד להתיר בשבת חזון הוא ממט"מ הנ"ל. ועוד, שידוע שבמימיהם לא החליפו הכתנות רק פעם בשבוע (ראה פתיחתא דאיכ"ד יז. איכ"ד ג. ה. שו"ת מהרש"ל שם. נוב"ז תנינא אה"ע סי' ס"ד ו"ד ו"ד הכתנות. וראה הגהות השואל ומשיב סתקנ"א ס"א. הגהות ברוך טעם למג"א סתקנ"א סק"ד. וראה בנוגע לפחמקאות בהגהותיו לסתקנ"א ס"א. והאריך בזה בשו"ת קנין תורה ח"א סי' קט סק"ג).

וה"ל, דעדיפי מבגדי פשתן הסמוכים לבשר שבזמנם, לפי שנעשו רק בכדי להציל מזיעה. (וי"ל דוגמא: ע"ד אפרקסותו שפטור מקריעה דלאו בגד הוא. והה"ל לעניינו. וראה מג"א סתקנ"א סק"ד. הגהות י"ד פ' למג"א סתקנ"א סק"ד. אבל בהגהות ברוך טעם גרס "שאינו לובש", ולא "שאינו לבוש", וא"ש משה"ק בהגהותיו למג"א סתקנ"א סק"ד).

ועוד שריחן רע, ואין משום שמחה בכיבוסן ולבישתן. ועוד טעם, לפי שמחליפים גם לצורך אחרים המצטערים מחמת הריח. וי"ל שדומה להיתר לאכל להחליף בגדי כשתלכלכו או משום כניס (ראה פת"ש י"ד שפ"ט סק"ב שהביא בשם שו"ת לחמי תודה. וכבר העירו שבלחמי תודה כתב גם שילבשו אחר. והפת"ש קיצר בהעתקת דבריו. ואולי רמזו במש"כ "ע"י כן". וראה שו"ת מנה"י ח"י סמ"ד. אמנם, האחרונים לא החמירו בדבר. וראה גם חמ"ד שהובא בפת"ש שפ"א סק"ד. ברכ"י י"ד שפ"ט. ערוה"ש שם ס"ז. וראה שם ס"ו. ועוד, דהתם מיידי בכתנות ולא בבגד הסמוך לבשר).

וכבר העירו מזה שאין איסור גיהוץ באנפיליא, אף למ"ד שגיהוץ היינו כיבוס בנתר. ועוד איכא בגוה, שידוע שהחלפה מונעת כמה מחלות (וראה גם נדרים פ"א, א) והוי כלרפואה. וכמו שמותר לרחוץ במקום לכלוך וזיעה.

ויש המחמירים עכ"פ בשבוע שחל בו תשעה באב, ועכ"פ להניחו תחילה ע"ג רקע עולם, אא"כ נתמלא זיעה שמותר להחליף, שגם למחמירים כשתמלא זיעה ואינם ראוים ללבישה שוב, ודאי מותר להחליף. והכל לפי הענין. וכ"מ בשו"ת מהרש"ל ה"ל. וראה שו"ת שלמת חיים שעי"א. ועוד.

35) אבל כשמצטער מאד (ולא רק איזה אי-נוחות), כבגדי זיעה שדרך להחליף כל יום וכולם מצטערים, או אפילו בבגדים עליונים אם מתיישב לילך כך בשוק, יודע להתיר המוכרח לבד, ולא יותר. ובפרטיות, בבגדים תחתונים – עדיף לקנות חדשים וישימם על רקע עולם. ורק אם אי אפשר לקנות חדשים, אפשר לכבס המוכרח בלבד, וישימם על רקע עולם. אבל בבגדים עליונים אסור לקנות, ויכול לכבס רק בגד אחד, אמנם, בחולצה שרובה בזיעה, יש מקום בדוחק גדול להתיר לכבס הנצור, והיינו בצמצום, וישים על רקע עולם. (וראה שו"ת באתרא דרב סי' י"רכג בטעם ההכרעה כנ"ל).

36) אבל המכניס והמוציא התינוק [שקרוין קוואטער] וכן שאר המכובדים אינם בכלל זה.

37) וכן הסבא והסבתא, אם נדרכם בימים אחרים ללבוש בגדי שבת.

38) לצורך שידוכים אם לא הם בגדים נאים אחרים, יש להתיר ללבוש בגדי שבת בפגישות.

39) חולה (אפילו במקום מיוחד וחולי קצת, אא"כ יודע שחל לא יזיק לו), וכן מי שמאכלי חלב מוזיקין לו (אלרגי וכדומה), ומעוברת או מינקת שתינוק שלה חולה עד שרע לו כשאמו אינה אוכלת בשר, מותר לאכול בשר עוף. ואם אין בשר עוף יאכלו בשר בהמה. כיום שישנם הרבה אופציות של מאכלים בריאים, יש להעדיפם, ומבואר רק באם לא יזיק. כמו כן, אפשר לשמוע סיום.

יולדות (כל שלשים יום מהלידה) שצריכה לכך, מותרת בבשר יין. ונכון למנוע מז' באב ואילך אם אפשר (והינו שלא במקום חולי).

מי שביקר על בשר או יין, יאכל או ישתה משהו כדי שלא תהיה ברכתו ברכה לבטלה, שאין במשהו לא משום שמחה, ולא משום ביטול המנהג.

40) נפל בשר לתבשיל, אם יש שישים מותר.

מותר לאכול מרק שיש בו בצלים שנחתכו בסכין בשו"ת.⁴¹

ילדים מתחת לגיל שש רשאים לאכול בשר בתשעת הימים.

איסור שתיית יין כולל מיץ ענבים⁴² וכן תבשיל שנתנו בו יין⁴³. מותר בחומוץ של יין.

מותר לשתות שכר, והוא הדין שאר משקין חריפים המשכרים.

נוהגין להחמיר שלא לשתות יין בברכת המזון בימות החול, אלא נותנים לתינוק שהגיע לכלל חינוך ברכת הנהנין, ולא הגיע עדיין להתאבל על ירושלים. וישתה התינוק מלוא לוגמיו. ואם אין תינוק יברך בלא כוס. ואם בירך על הכוס ואין תינוק, יניח ולא ישתה ממנו.

לענין הבדלה, ראה לקמן בדיני מוצש"ק.

מותר לאכול בשר ולשתות יין (וכן כוס של בהמ"ז) בסעודת מצוה, כגון בסעודת ברית מילה (ואפילו שלא בזמנו)⁴⁴, פדיון הבן, סעודת בר-מצוה (דוקא ביומו) וסיום מסכת (ראה להלן פרטי דינים ומנהגים בנוגע לסיימו מסכתות). והיינו, כל השייכים לסעודה, כלומר כל מי שהיה הולך בזמן אחר לסעודה זו (ואפילו נשים), הן מחמת קורבה או מחמת שהוא אוהבו⁴⁵. וכן נשים השייכות לסעודה, ודוקא במקום שמזמנים נשים לסעודה זו. אבל מי ששולחים לו לביתו אסור לו לאכול. (ובשבוע שחל בו תשעה באב – שבקביעות שנה זו אינו שייך – אין לאכול בשר ולשתות יין רק מנין מצומצם לבד בעלי המצוה ולבד הקרובים הפסולים לעדות⁴⁶). ויש שנהגו שלא לאכול בשר ולשתות יין בימים הללו בסעודת מצוה, רק באכילת דגים ושתיית שאר משקים, שלא יצטרכו לדקדק בזה, וכל הבא ברוך הבא.

שחיטה: ברמ"א מובא שמצניעים מראש חדש ואילך הסכין של שחיטה, שאין שוחטים כי אם לצורך מצוה, כגון לחולה או שבת או מילה (או פדיון הבן) וכיוצא בו. אבל בימינו אלה שאנו דרים בעיירות גדולות, שיש בהן תמיד כמה חולים וכמה יולדות והרבה חלושי הבריאות, וכן צריכים שיהי' בשר מצוי לשבת, לא נהגו להצניע הסכין.

זיזית צפראנים

מותר ליטול צפראנים בתשעת הימים, ואינו אסור אלא בשבוע שחל בו תשעה באב, ובקביעות שנה זו – רק בתשעה באב עצמו⁴⁷.

רחיצה

אסור לרחוץ כל גופו לתענוג, אפילו בצונן, בתשעת הימים, אבל מותר להתקלח ולשטוף ראשו פניו ידיו ורגליו⁴⁸ בצונן (כלומר, שאינם חמים). וכן שאר אברים מותר, באם אינו רוחץ רוב גופו.

להסיר לכלוך וזיעה (כשמזיע מאד, שאינו סובל ריחו, ולאיסטניס גם בזיעה קצת) – מותר להתקלח כנ"ל, ובאם אינו מספיק להסיר הזיעה, אזי מותר לשטוף כל גופו, אבר אבר. באם במים פושרים לא מתנקה, מותר גם בחמין ואפילו בסבון, שכל שהוא משום נקיות ולא לתענוג מותר, והכל לפי הענין וכפי ההכרח. ויש להתקלח בצנעה במקום הצורך, ולא במקוה ציבורי וכיו"ב. אבל אין להקל מחמת החום לחוד⁴⁹, ובכלל יש למעט בזה

41) שו"ת באתרא דרב סי' י'קטו. וש"נ.

42) לצורך רפואה יש להתיר לשתות יין או מיץ ענבים שנתערב במים יותר מכדי מזיגה עד שאין ראוי לברך עליו בורא פרי הגפן. אבל שלא לצורך רפואה אין להקל (שע"ת סתקנ"א סק"א. משנ"ב סקס"ו).

43) שו"ת באתרא דרב סי' ה'קמו. וש"נ.

44) לענין לשתות מכוס של ברכת המילה, בחלקו הפוסקים. ולמעשה נוהגין ליתן לקטן לשתות. וכשאין קטן, ישתה המבדר בעצמו. ולא יתן לתינוק הנימול. אבל מכוס של ברכת המזון מותר לשתות. וראה שו"ת באתרא דרב סי' י'פח. וש"נ.

45) אבל ההולכים רק לשתות, ובלאו הכי לא היו הולכים ה"ז מצוה הבאה בעבירה.

46) נתבאר אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' י"י.

47) וראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' תשפ"ו סי' ה'לה. וש"נ.

48) ולצורך טבילה במוציא ת"ב וכן כשיש חשש חציצה לנטילת ידיים, מותר.

49) ובאופן כזה מותר לשחק במתייזים מים – "ספרינקלערס" – בימים אלו.

49) וגם בזמנם כתבו בטעמא דמילתא שרבים המקילים לרחוץ כל גופם בצונן "שמפני רוב החום שבא באמתמלאים זיעה והו"ל לאינשי באיסטניס", ועכ"ל לא קייל"ן הכי, "ואילו ה' בידי למחות הייתי מוחה" (שו"ת מהר"י מברונא סי' ב'). ובפרט שבימים קדמונים היתה עיקר עבודתם בשדה ועכ"ל נמננו מרחיצה, וק"ו בזמננו היום.

וכבר המליצו בזה גדולי ישראל וחכמיהם, על ריבוי השואלים מדי שנה בשנה המבקשים צדי היתר, שבנוגע לאבלות על אב ואם רח"ל כמעט שאין באים לבקש היתר, ורק לענין תשעת הימים שנתרופפו הלבבות מהרגשת צער החורבן והגלות מחפשים צדי קולא.

ועכ"ל, מקום להקל לפי הצורך ברחיצה בצונן כשאינו לתענוג, ובפרט ברחיצה להעביר זיעה שהיא כרחיצה להעביר זוהמא (ראה משנ"ב סתר"ג סק"ב), שהרי מקור דברי הרמ"א להחמיר ברחיצת כל גופו

המשך לתשעה באב, יש להמשיך בעריכת הסיומים עד חמשה עשר באב ועד בכלל (כולל סיומי ההלכות בשיעורים היומיים ברמב"ם), כדי להוסיף בשמחה של תורה באופן המותר, שעל ידי זה מבטלים העניינים שהיפך השמחה בו.

על ידי עשיית "סיום" בתורה, נעשה "סיום" בכל העניינים בעולם, כולל גם ובעיקר - סיום הגלות, "סיום" דייקא, לא ביטול העניין, אלא אדרבה, גמר ושלימות העניין, ובגדר - שיעושים מהגלות גאולה, על ידי המשכת האל"ף, אלופו של עולם, שאז נעשה מ"גולה" גאולה⁵⁵.

יש להשתדל שהסיומים יתקיימו ב**רוב** עם הדרת מלך⁵⁶, אנשים נשים⁵⁷ (בנפרד כמובן) ואפילו טף⁵⁸.

המנהג שמתקבצים אצל המסיים קודם שסיים, והוא מסיים לפני המסכת, ושומעים ומצטרפים עמו בסיומו, ואח"כ עושין סעודה.

נהוג לקשר הסיום גם עם נתינה לצדקה, ובשבת קודש - ע"י צדקה ורוחנית, ואחרי ש"ק גם צדקה גשמית.

יש לקשר (במקום המתאים) את הסיום - "יומא טבא לרבנן" עם סעודה והתועדות. כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ה' נוהג "לעשות סיומים" בט' ימים שבין ר"ח לט' באב, אף שלא ה' סועד אח"כ בבשר ויין.

כמובן, מותר לאכול בשר ולשתות יין בסעודת הסיום⁵⁹, אם היו משתתפים גם בזמן אחר משום ריעות (ראה לעיל בדיני אכילת בשר ויין. ובשבוע שחל בו תשעה באב - שבקביעות שנה זו אינו שייך - מותר שיאכלו בשר רק מניין מצומצם לבד הקרובים הפסולים לעדות⁶⁰).

ומכל מקום, אם לא נזדמן בלימודו הסיום, י"א שלא ימהר או יאחר בשביל זה, אם עושה סעודה עם בשר ויין⁶¹. ויש המיישבים המנהג להקל⁶². אכן אם נזדמן כראוי, מותרים לאכול אף אותם שלא למדו עמהם, אם היו משתתפים גם בזמן אחר משום ריעות. ואם לא היה עושה סעודה בשאר הימים, כתבו הפוסקים שאפשר שלא יעשנה גם עתה. והיינו אם אינו עושה בשאר ימים סעודה כלל, אבל אם נוהג תמיד לעשות סעודה אפילו קצת, רשאי עכשיו לעשות סעודה בבשר ויין⁶³. ויש מקילים גם אפילו אם אינו עושה סעודה כלל בשאר הימים⁶⁴. וכבר נזכר לעיל, שיש מקומות שנהגו שלא לאכול בשר ולשתות יין בימים הללו בסעודת מצוה, רק באכילת דגים ושתית שאר משקים, שלא יצטרכו לדקדק בכל זה.

השתתפות בסיום דרך הרדיו, טלפון או שאר אמצעים, נחשבת כהשתתפות, ואף לאכילת בשר ושתית יין, אם היו משתתפים בזמן אחר משום ריעות, אך לכתחילה אין לסמוך על כך ונכון להשתתף בגופו⁶⁵.

מי שלמד מסכת שלימה עד גמירא, אך טרם ערך מסיבת הסיום (היינו, אמירת ה"הדרן עלך" וכו'), נכון שיעשה מסיבה לגמרה של תורה, אבל אין זה בגדר סיום להתיר אכילת בשר ושתית יין⁶⁶.

אפשר לערוך סיום על מסכת משניות (ועדיף ללמד עם פירוש, כגון פירושו של הרע"ב) ואף לאכול בשר בסעודת הסיום. ומ"מ, מוטב לערוך סיום על מסכת (ולא רק פרק) בגמרא (ולא רק משנה), כדי שיהא סיום לכל הדעות.

55 ר"ד משיחת ה' מנחם אב תשמ"ח.
56 אך כמובן שאפשר לערוך סיום בלי מניין.
57 מעיקר הדין מותר לאשה לסיים מסכת (ולומר הדרן, וכמובן בלי אמירת קדיש) והסעודה נחשבת לסעודת מצוה, עם בשר ויין. אך למעשה אין לעשות כן, שיש להתרחק מכל דבר הדומה לשיטת הרפורמים ושיוון זכויות וכו'. אמנם, במקום שאין חששות אלו (שנעשה בצורה פרטית בביתה בצניעות וכו') אפשרי הדבר - ראה שו"ת באתרא דרב סי' ט'תתצג.
58 קטנים המסיימים מסכת נחשב "סעודת מצוה" והמשתתפים בה רשאים לאכול בשר ויין. ואחד מהגדולים יאמר קדיש - שו"ת באתרא דרב סי' ד'תתקע"ד.
59 ראה שו"ת באתרא דרב סי' ה'קטו. והטעם שלא אכל כ"ק אדנ"ע בשר - נתבאר בישיבת ש"פ דברים תשמ"ז. וראה בארוכה אצלנו שם.
60 נתבאר אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' י' - לענין סעודת מצוה. ויש שכתבו להקל בסעודת סיום שא"צ לדקדק כ"כ - ראה שו"ת באתרא דרב טו"תקע"ט. וש"נ.
61 אבל, אם נזדמן ללימודו כראוי, אין לו לאחר הסיום בכדי שלא לעשות סיום בימים אלו - ראה בתורת חיים סופר סתקנ"א סקכ"ז (חלקו הובא בלקו"ש חכ"ו ע' 357 הע' 25. חכ"ז ע' 233 הע' 31. סה"ש תשמ"ח ע' 205 הע' 7), שאם מאחר הסיום משום כבוד התורה שאז יח' נעשה ביותר הידור ברוב עם ניהא, אבל כשאין טעם זה, כיון שנזדמן לו הסיום בלי שום תחבולה ופעולה שמיהר ללמוד כדי לסיים מהיכא תיתי שיאחר המצוה.
62 ראה הנסמן בשו"ת באתרא דרב סי' יד'תנה.
63 ראה תורת חיים שם.
64 ראה תורת חיים שם.
65 שו"ת באתרא דרב סי' ה"ג.
66 נסמן בשו"ת באתרא דרב סי' ט'תתקסג.

ככל האפשרי, ולשנות מהרגלו הקבוע, אף שמצטער קצת, ובפרט בשבוע שחל בו תשעה באב (שבקביעות שנה זו - אינו שייך), וכדאי הוא בית אלקינו. והדבר מסור ללב ריא ה' מתי להקל. וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה.

לפי זה, אסור לשחות בבריכה או בים בימים אלו⁵⁰.

מותר לרחוץ ואפילו בחמין לצורך רפואה, כגון חולה, מעוברת או יולדת שצריכה לכך.

הנזהר בטבילת עזרא, וכן מי שרגיל לילך כל בוקר קודם התפילה למקוה, מותר לילך בימים אלו.

לצורך מצוה (ראה גם להלן "ערב שבת חזון" בנוגע רחיצה לכבוד שבת) מתרחצים כרגיל (בחמין ועם סבון)⁵¹.

לתפור בגדים

אסור לתפור ולתקן בגדים חדשים ומנעלים חדשים בימים אלו. אבל לפי מנהגנו לאסור כיבוש מראש חודש אפילו בישנים, הוא הדין בתיקון כלים שיש לאסור אפילו בישנים. וכל זה אינו אלא לענין לתקן תיקון גמור, אבל מותר לתקן בגדים ישנים בתיקון קל שאינו מעשה אומן⁵².

לצורך נישואין, שאין לו אשה ובנים, מותר לעשות בגדים חדשים. ומותר אפילו בט"ב עצמו - ע"י נכרי.

אומן ישראל אסור לעשותן לאחרים, בין בשכר בין בחנם. ואפילו בשביל נכרי יש לאסור משום מראית עין, אבל אם ידוע ומפורסם שהמלאכה של גוים מותר. ואם אין לו מה יאכל, מותר בכל אופן. ונהוג להקל אפילו אם עושה בשביל ישראל אם נתנם לו קודם ר"ח. נוהגין להקל לעשות ע"י נכרי אם נתן לו קודם ר"ח כדי שיהיו מוכנים לאחר התענית. ומיהו טוב למעט בזה במקום דאפשר.

אריגה: נוהגין הנשים שלא לעשות חוטי שתי מצמר [וה"ה משארי דברים] על שם שבטלה אבן שתיה⁵³. טוויית החוטין לתפור בהן בגדים מותר, שאינו בכלל זה. וכן מותר לעשות אריגה בעצים⁵⁴ שאינו בכלל בגד.

סיומי מסכתות

בכמה שיחות קודש, שיש לעורר ולפרסם בכל מקום האפשרי על דבר המנהג של עריכת סיומים בכל תשעת הימים [והיות שחמשה עשר באב הוא

בצונן הוא משר"ת תרוה"ד סי' קג, שכתב "המחמיר תע"ב", והיינו שגם ממנהגא מקום להקל. וראה כע"ז בישוע"ר סתקנ"א סק"ג בסו"ד.

וראה בשו"ת תשוע"ג ח"ד סי' קכט, שר"ל יתירה מזו, שהרמ"א שהחמיר הוא לשיטתו ביו"ד רס"י שפא לאסור רחיצה בצונן גם כל ל', אבל לדעת הש"ך שם סק"א שהותר בצונן תוך ל', ולכמה דעות - היינו גם כל גופו (ראה א"ר סתקמ"ח סק"ט וסתרו"ו סק"י). פמ"ג סתקמ"ה בא"א סק"י ויג. שו"ת מגידות סי"ג (בדעת הש"ך). תפארת למשה י"ד שפ"א. דגו"מ תנינא שם וסע"ט (לדינא, אבל לא בדעת הש"ך). ועוד. וראה בפת"ש שפ"א סק"ב שלאחרים יש להורות לקולא בזה, מקום לומר להתיר עכ"פ באבילות ישנה. ובשו"ת ה"ל מטו בה הכי משמ"ל דהר"ח מבריסק. וכבר קדמו בסברא כע"ז בישוע"ר שם. וכ"מ קצת בדברי שאול יו"ד ספ"א ס"א דבדואי לא חמור מאבילות ל' (אלא שלדעתו גם בזה אסור). ולהעיר מדע"ק שפ"א, שבזמננו נמדינות אלו שרגילין ברחיצה ביותר אין צד להחמיר כל שלשים. אלא שלמעשה כל האחרונים העתיקו חומרת הרמ"א. ומ"מ, חזי לאצטרופי להתיר במקום הדחק. ובפרט בימינו שכולנו כאיטניסים לענין זה. ואף שאבותינו ואבותיהם קיבלו חומרת הרמ"א, וחובה עלינו לשמור המנהג משום נדר - ראה גם דברי שאול שם - הרי גם הם לא החמירו ע"ב במקום צער או לאיטניסי, אלא שלדידהו לא ה' צער כ"כ כבימינו. ועוד שגם בזמנם היו כאלו שרחצו ולא מיחו בידם מה"ט.

ועוד להעיר שיש שכתבו למיסבר סברא, שבני ספרד לא קיבלו המנהג החמיר, לפי שבמדינות וארצות שלהם האקלים חם ביותר, ולפ"ז הדר דינא גם לדין במקומות חמים, ומה גם ש"א שבזמננו יש שינוי האקלים לגריעותא. וז"ל דחוק.

וראה שו"ת ברוך השם או"ח סק"ג, שאף שכתב לאסור איסור כמנהג שנתפשט, הביא בין הדברים שברחיצת ראשו או פניו ידיו ורגליו לכבוד קונו או לתפלה יש קצת מצוה, עיי"ש. (וצ"ע שהרי בצונן בלא"ה מותר בפיר"ק, א"כ כוונתו בחמין, ולא דייק בלשונו).

50 יש להתיר - באם יש צורך - לקטנים מתחת לגיל ו' שנים. אלא שכבר כתבו שיש להיזהר מפני הסכנה.

מי שלומד לטוט בנהר לצורך פרנסתו וכבר התחיל מקודם בין המצרים, ועדיין לא השלים לימודו, מותר לו לכתב לטוט בנהר גם אחר ר"ח עד ט"ב, שבמלאכתו הוא עוסק, ואין כוונתו לתענוג. אך ודאי נכון להחמיר בזה.

51 וכן אשה לצורך טבילת מצוה, עושה החפיפה כרגיל בחמין וטובלת. ואפילו אם טובלת ל' י' באב, מותר לה לרחוץ בערב תשעה באב (ובקביעות ש"ז - בערב ש"ק), ולמוצאי ט"ב חופפת מעט. וצריכה ליזהר מחציצה, ושלא תלך יחף לגמרי שידבק בה טיט ורפש. והוא הדין לצורך הפסק טהרה, יכולה לרחוץ מעט כדרכה, הואיל ואינה עושה לתענוג רק לצורך מצוה.

52 כגון שנקרעו - ראה שו"ת באתרא דרב סי' ה"ח וע"ג.

53 בנות הלומדות חכמת האריגה ותפירה וכו"ב, יש להן להימנע מזה בימים אלו. וכן יש להימנע ממלאכות אלו במחנות קיץ.

אשה חולה הצריכה לרקום להרגעת עצביה, מותרת אפילו בימים אלו.

54 וה"ה שומרת לעשות לאן-יאר"ד (שרוכים).

תשעה באב, אלא) מיד בראש חודש. וה"מנחם" הוא ע"י "אב", "אב הרחמן" ו"אב (מקור) הרחמים", באופן ש"אב" נהפך ל"מנחם", ועד שמקדימים "מנחם" ל"אב", שהשם הראשון והעיקרי הוא מנחם, ועד שנקרא "מנחם" במקום "אב"⁷³. ונתבאר, ש"אב" היינו רחמים גדולים שלמעלה מהשתלשלות, והכוונה – מנחם, שתהא המשכת רחמים בגילוי. ועוד, שהיא גם מצומת להאב (ולכן נקרא "מנחם אב", ולא "אב מנחם"), שהגלות נוגע עצמות ומהות, והנחמה להקב"ה היא ע"י בני ישראל, שכאן א"מבני" גם במצב ירוד ביותר (שמטעם זה זקוק הקב"ה לנחמה) בכחו לנחם אבינו שבשמים, אבל זה גופא "מכח האב", שמבלי הבט על מעמדו ומצבו יש בו את עצם ה"אב". ולאידך, אחרי שניתוסף הענין ד"מנחם", מובן שהשם "אב" (לא זו בלבד שאינו ממעט ח"ו, אלא) אדרבה מוסיף עוד יותר בענין הנחמה, ע"ד כרחם אב על בניו, רחמים הכי גדולים.

ובפרטיות: ראה בר"ד משיחת מטו"מ תש"ל – עס איז דאך מנהג ישראל תורה היא. ווערט דאך דער נאמען אנגערופן מנחם אב, ווי עס איז דער דין לגבי שטרות וכתובות, וואס עס זיינען פאראן דעות אז דער נאמען איז מנחם אב, און אויך פאראן דיעות אז דער נאמען איז מנחם אליין. ואפילו לויט די דיעה וואס זאגט אז עס ווערט אנגערופן אב אליין, איז אבער בשעת ער וועט שרייבען מנחם אליין, אפילו לויט די דיעה איז עס גוט, ווארום עס איז נתפרסם געווארן בכל תפוצות ישראל אז מנחם מיינט מען חודש אב. וויבאלד אז דאס איז א ענין וואס איז נתפרסם געווארן און צו אידען, און דאס איז אויך א ענין אין אידישקייט, ווארום רוב שטרות זיינען דאך שייך בלויז לגבי אידען, איז דאך מובן אז עס איז טאקע אזוי, אז בחודש אב איז נוגע בעיקר דער ענין פון מנחם, ענין הנחמה. און ווי מען זאגט עס אויך בברכת החודש, מנחם פאר אב, וואס דא איז א ענין של קדימה, ניט בלויז בזמן, נאר אויך באיכות, ובפרט אז דאס איז א ענין אין תורה, וואס אין תורה איז דער עיקר איכות ניט כמות.

ובשיחת שבת מבה"ח מנ"א תש"ד⁷⁴: שם החודש הוא אב וכן כותבים בגט (ראה קב ונקי סנ"א סק"ד), אבל בכתובה וברכת החודש אומרים מנ"א. וי"ל ע"פ המבואר בדא"ח דיש לראות גודל אהבת האב כשמכה את בנו, וזהו בזמן הגלות שאז ישראל כאשה שנתגרשה (יומא פ"ב) לכן בגט כותבים אב (לשון אב, כ"ב בד"ה נחמו עת"ר) אבל בקשתנו היא שתה' האהבה בהתגלות דוקא ולכן בברכת החודש (וכן בכתובה שהיא כדי שלא תהא קלה כו' היפך גירושין) אומרים דוקא מנחם.

קבלת שבת, כרגיל. בתפלת ערבית מוסיפים יעלה ויבוא. שכח יעלה ויבוא בתפלת ערבית, אינו חוזר⁷⁵.

בברכת המזון: רצה ואח"כ יעלה ויבוא⁷⁶. (דין השוכח – ראה בהערה 77).

73) ראה גט פשוט אה"ע סק"ו סקל"ה (הובא בפתחי תשובה שם סק"ב). היבר מפורסם וידוע דחודש אב קרוי ל' חודש מנחם.

74) נעתק מאג"ק ח"ב ע' ריג. ושם: אמרתי בהתעודות דשבת מברכים מנ"א וכו'.

75) אלא אם נזכר קודם שאמר ה' מברכת 'המחזיר', שחזור ל"יעלה ויבוא" וממשיך "ותחינה" וכו'. נזכר לאחר מכן, אינו חוזר.

אמר יעלה ויבוא וטעה והמשיך כנוסח ברכת המזון ואמר "ובנה ירושלים", יחזור ויאמר "ותחינה עיינינו". אם נזכר אחר שאמר שם השם בחתימת הברכה ועדיין לא אמר "בונה ברחמי", יסיים ויאמר "המחזיר שכינתו לציון", ויצא. ואם סיים "בונה ברחמי", חזר ל"רצה". (פשוט שה' ב' ברכות נפרדות. ומוכרח הוא מזה שבתפלת העמידה ה"ה ב' ברכות בפ"ע, וה"ז חזא מילתא רק לענין חתימה בשתי (בברכת נוסח). וראה שבה"ל בשם אגדה, הובא בב"י ס' קיב. ולהעיר גם מהגה בלבוש או"ח ס' קיד ס"ו. וראה בכ"ז בקצוה"ש סמ"ז ס"ב ובבד"ש סקב"ד וסקב"ה. לקט הקמח החדש ס' קכ סק"ב (השני). חשוקי חמד כבורות, ג א בארובה. ש"ת אור לציון ח"ג פ"ב ס"ה. נר ציון ר"ח פ"ג ס"ק קנט. סוכות פ"ח סק"ע. ש"ת אבני חושבן ס"ח. ודרשת וחקרת ח"ה ס"מ סק"ג. מעדני כהן ח"ב ס"ח. ח"ה אברהם ח"ב ס"ג. בית ההוראה ח"א ס' קמא. קובץ מבית לוי ג' ו' ע' כה. קובץ קול התורה ג' סד, עד ועה. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 267 הערה 49).

76) אמר יעלה ויבוא ואח"כ רצה יצא. אבל אם נזכר באמצע יעלה ויבוא קודם שאמר "ביום ראש החודש הזה", שלש אחר רצה, פוסק ואומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא. (ואפשר שגם בנזכר אחר שאמר "ביום ראש החודש הזה", וגם אם סיים יעלה ויבוא, יש להדר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם).

77) שכח רצה – דינו כבכל שבת. שכח "יעלה ויבוא", דינו כבכל ראש חודש. והיינו, שאם נזכר קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "בונה ברחמי ירושלים" חזר ל"יעלה ויבוא". אם אמר כבר "השם" חותם הברכה. ואחר כך אמר (כנוסח שבסידור) "בא"י אמה" שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון" (ואינו חותם "בא"י מקדש ישראל וראשי חדשים"). אבל אם נזכר אחר התחלת ברכת "הטוב והמטיב", אפילו לא אמר רק תיבת "ברוך", אינו חוזר. (ואינו חוזר ואומר ב"הרחמן").

ע"ה טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך כשלא אמר יעלה ויבוא בראש חודש ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.

אמר יעלה ויבוא וטעה והמשיך כנוסח התפלה ואמר "ותחינה עיינינו", יחזור ויאמר "ובנה ירושלים" (כבש באמצע ברכת המזון שחזור למקום שפסק. ועד"ה כתב בקצוה"ש סמ"ז סק"ה מטעם אחר). ואם נזכר אחר שאמר שם השם בחתימת הברכה ועדיין לא אמר "המחזיר שכינתו", מסיים "למדני חקין" וחוזר ל"ובנה ירושלים". ואם סיים ואמר "בונה ברחמי ירושלים" יצא. ואם כבר סיים המחזיר שכינתו חזר למקום שטעה.

שכח שניהם, רצה וגם יעלה ויבוא, ונזכר קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "בונה ברחמי ירושלים" חוזר לרצה. אם אמר כבר שם חותם הברכה. ואחר כך [אם הוא קודם שקיבת החמה של יום השבת]

מי שהשתתף בשיעור גמרא, וסיים כל המסכתא וכדומה, יכול לערוך סיום, אף שלא למד כל המסכתא בפנים, שהרי העיקר בלימוד תורה שבע"פ הוא ההבנה ולא הלשון⁶⁷.

למנהגנו, אומרים אחרי סיום מסכת קדיש דרבנן, ולא הקדיש שנדפס בסוף המסכת⁶⁸.

אם נכנס אדם באמצע הסעודה אחרי הסיום, האם נחשב שהשתתף בהסיום לגבי אכילת בשר ושתית יין, וכן לאידך, אם שמע הסיום ולא השתתף בסעודה האם מותר לאכול בשר אחר כך בביתו – ראה בהערה⁶⁹.

ליל שבת קודש פרשת מטו"מ, א' מנחם-אב, ראש חודש

יום ההסתלקות של אהרן הכהן⁷⁰.

בשיחת ר"ח מנחם אב תשמ"ט נתבאר, שר"ח נחשב בנוגע לכמה ענינים כמו יום טוב, להיותו יום נעלה ומיוחד מכל ימי החודש, השרש ומקור וכולל כל ימי החודש, וזוהו גופא – עילוי מיוחד בהיום טוב דר"ח בחודש מנחם אב, חודש החמישי, שצום החמישי יהפך לששון ולשמחה ולמועדים טובים, וכיון שהירידה בצום החמישי היא הכי גדולה מכל ד' הצומות מובן גם העל' והי' העל' הכי גדולה, שיהפך לששון ולשמחה ויום טוב גדול משאר הצומות. ועוד, שהעילוי ד"חמשה עשר באב", שהוא יו"ט גדול יותר מכל הימים טובים, ועילוי זה כבר מתחיל בראש חודש מנחם אב, כיון שענינו של חמשה עשר בחודש הוא שלימות הלבנה, וכיון שמולד הלבנה הוא בראש חודש, נמצא שההתחלה דשלימות הלבנה היא ברגע המולד, בראש חודש, שמעלת היו"ט דחמשה עשר באב מתחילה כבר בר"ח מנחם אב.

בר"ד משיחת ש"פ מטו"מ תשל"ז: בר"ח אב זאגט מען הלל, וואס דער ענין פון הלל איז פארבונדן מיט דעם ענין הגילוי ווי דער אלטער רבי⁷¹ איז מבאר בנוגע צו דעם ענין פון הלל, אז דאס איז מלשון בהלו נרו – דער ענין הגילוי. וואס אע"פ אז דער ענין הגילוי פון הלל איז לכאורה דער היפך פון די ענינים פון חודש אב, אע"פ"כ, זאגט מען הלל אויך בר"ח אב, ווארום דאס איז אין אן אופן אז פון דעם חושך גופא קומט ארויס דער ענין האור והגילוי, וואס דעמולט איז דאס כיתרון האור מן החושך וכיתרון החכמה מן הסכלות. . אמירת הלל בר"ח, מצד דערויף וואס דאס איז מערניט ווי א מנהג ישראל, איז דאס אן ענין נעלה ביותר. . אז פון דעם חושך קומט ארויס דער גילוי אור פון "בהלו נרו", און ס'ווערט אין אן אופן וואס לילה כיום יאר, כ'ס'ווערט אויס חושך, נאר לילה כיום יאר.

בר"ד משיחת ש"פ מסעי תשמ"א: בר"ח איז דא דער ענין השמחה, ווי מ'זעט אז דעמאלט זאגט מען הלל, וואס הלל זאגט מען נאר אין א זמן פון שמחה, ווי עס שטייט אז הקורא הלל בכל יום איז א הנהגה בלתי רצוי, ווארום אויף הנהגה הרגילה זאגט מען ניט קיין הלל, נאר דוקא אויף אן ענין של שמחה זאגט מען הלל. און דעמאלט איז אדרבה, אויב ער זאגט ניט קיין הלל איז דאס א הנהגה בלתי רצוי, ווי די גמרא דערציילט וועגן חזקי' אז ער האט באקומען אן עונש דערפאר וואס ער האט ניט משבח ומהלל געווען דעם אויבערשטן⁷². און אזוי איז דאס אויך בנוגע צום היינטיקן ראש חודש, ראש חודש אב, אז ניט נאר וואס ער איז ניט פון ימי המעשה כו' נאר מ'זאגט אויך הלל, דאס איז א יום של שמחה. און אין דעם איז דא דער חידוש, אז הגם אז מ'געפינט זיך אין בין המצרים, און נאכמער דאס איז דער ערשטער פון די נייען טעג, אע"פ"כ זאגט מען הלל, וואס איז פארבונדן מיט שמחה.

בכמה שיחות קודש נתבאר השם מנחם אב (בכמה אופנים), "אב" – האהבה עצמית של הקב"ה לבני"כ כאב לבן, ו"מנחם" – הנחמה על הגלות, שהאהבה באה בגילוי, והנחמה – שינוי מן הקצה אל הקצה, שכאשר ישנה על' מדרגא לדרגא אין זה עדיין ענין של נחמה. וכולל גם נחמה בפירושו חרטה (על העבר). וגם "מנחם" הוא שמו של משיח צדקן, "מנחם שמו", שהוא מנחם את האב", אבינו שבשמים. והנחמה מתחילה (לא רק אחר

67) ש"ת באתרא דרב ס' ד'תקלד.

68) ש"ת באתרא דרב ס' ה'מו.

69) אם לא שמע הסיום: הדבר שנוי במחלוקת. וראה שיחת ש"פ פינחס תשמ"ה. וכתבנו מזה בשו"ת באתרא דרב ס' ד'תקלד. ולמעשה, לכתחילה יש לשמוע הסיום (וראה דברי יחזקאל החדש ע' שזו), ובפרט לדין שעיקר הענין להרבות בשמחה ע"י הסיום, אבל בשעת הדחק אפשר להקל בתשעת הימים (משא"כ בערב פסח) ע"י השתתפות בסעודת הסיום.

אם שמע הסיום ולא השתתף בסעודה: נחלקו גם בזה (וראה שו"ת מהר"ם בריסק ח"א ס' קלג), ולמעשה מקילים גם בזה בשעת הדחק (וראה לעיל בנוגע שמיעת הסיום בטלפון וכדומה), ואינו דומה למי ששולחים לו לביתו שאסור לאכול, הנתם מיירי ששלחו לו משיירי סעודת מצוה, אבל כאן שמע ע"פ הסיום.

70) כמפורש בפרשתנו לג, לח.

בענינו של יום – ראה שיחות ר"ח מנ"א תשל"ה, תשמ"א, תנש"א. ש"מ מנ"א תשל"ט. ועוד.

71) לקו"ח צו יד, ד.

72) ראה גם בשיחת תשל"ז הנ"ל, חלקו הוגה בכת"ק (נדפס בתשורה פולטורק – ג' כסלו תשס"ה).

תשוב - ובו יתהללו. ומוסיפין פסוק ראשון ואחרון של הפטרת שבת ראש חודש⁸².
 אין אומרים אב הרחמים.
 במוסף אומר "אתה יצרת" וחותם "מקדש השבת וישראל וראשי חדשים".
 טעה וחתם "מקדש השבת" יצא.
 דיני הטועה בתפילת מוסף, ראה בהערה⁸³.

יום שבת קודש פרשת מטות-מסעי, שבת חזק א' מנחם-אב, ראש חודש

הרחמן לשבת ולר"ח.
 מי שלא הכין בגדים ללבוש לפני תשעת הימים, יכול ללבושם בשבת למשך זמן מה, ובתנאי שאינו ניכר שמכין משבת לחול, וכגון שמחליפם רק כשקם משינתו וכדומה.

בר"ד משיחת ש"פ מטו"מ תשמ"ב: ישנם כאלו שגם כאשר מנגנים שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, מנגנים זאת בקול ענות חלושה (מיט א פאר'חלשטן קול), ולא"ח מוחים את הזיעה מפניהם, באמרם שכבר יצאו ידי חובתם! ובקשר לזה, הנה אפילו כאשר מדובר אודות כל ימות השנה, צריכים לחשוב אם יש מקום להנהיגה כזו, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות ימי בין המצרים, שאז דרושה זהירות יתירה מעניינים שהם העדר השמחה, כדי שאף א' לא יוכל לחשוב שהוא נוהג אבילות בשבת דבין המצרים (כידוע כמה סיפורים אודות גודל הזהירות בדבר), ולכן, דרושה שמחה יתירה מאשר בשאר שבתות השנה, נוסף על כללות הענין דביום שמחתכם אלו השבתות. ורק לאחר יום השבת, באם יהי' עדיין מעמד ומצב ד"אנחנו לא נושענו" ח"ו, צריך להיות ענין של אבילות באופן המבואר בשו"ע, אבל גם אז, אין הדבר מפרעי ח"ו לשמחה הקשורה עם לימוד התורה וקיום המצוות שעז"נ פיקודי ה' ישרים משמחי לב. ויה"ר שעי"ר שמחה של מצוה בכל עניני התורה ומצוותי, נזכה בקרוב ממש לשמחת עולם על ראשם כאשר הפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים טובים, בגאולה האמתית והשלמה ע"י משיח צדקנו.

שחרית: יעלה ויבוא. דין השוכח, ראה בהערה⁷⁸.
 חצי הלל⁷⁹. ואברהם זקן וגו'. קדיש תתקבל. שיר של יום. הושיענו. ברכי נפשי. קדיש יתום. אתה הראת. קריאת התורה.

סדר הקריאה: מוציאם ב' ספרי תורה. שבעה קרואים בס"ת הראשון בפרשת השבוע - מטות-מסעי. מניח ס"ת השני על הבימה [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות⁸⁰]. חצי קדיש. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון. [ולא יפתחו השני ולא יסורו המפה עד שייגללו הראשון, שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויוכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה] בס"ת השני קוראים למפטיר: וביום השבת. הגבהה וגלילה.

בקריאת התורה נוהגים לעמוד בפסוק האחרון, בסיום ספר במדבר. בסיום הקריאה מכריזים כל הקהל (אנשים, נשים וטף) בקול רם ובשמחה "חזק חזק ונתחזק", אשר הכרזה זו מורה על התוקף של בני ישראל בכל עניני התורה ובאופן של חזקה.

גם העולה לתורה אומר "חזק חזק ונתחזק". אמירת העולה לתורה "חזק חזק ונתחזק" - לא חשיב הפסק, כי הוא שייך לקריאת הסיום. וגם הוא [העולה לתורה] אומר, כי נוסחא שלנו היא "ונתחזק".

הפטורה: מנהג חב"ד הוא לומר (בצבור) שמעו⁸¹ - אלקיך יהודה. אם

אומר (כנוסח שבסידור) "בא" אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באבהה לאות ולברית וראשי חדשים לזכרון בא"י מקדש השבת וישראל וראשי חדשים". [ואם הוא אחר שקיעת החמה של יום השבת, אומר "בא" אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באבהה לאות ולברית וראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון" (ואינו חותם "בא"י מקדש השבת וישראל וראשי חדשים)]. (וראה קצוה"ש סמ"ז סק"ד. ונשאר בצ"ע. ולכאן מוכרח הוא למ"ש בהגה בשו"ע אדה"ז סי' קפח סי"ג. אבל פשוט שאינו חותם. ובקצוה"ש לא נחית לזה].

והיינו בשכח שניהם, רצה ויעלה ויבוא. אבל אם שכח רק א' מהן - אין כולל את השני בנוסח הברכה שאומר. אבל שצריך לחזור לראש (עיין לקמן) תמיד צ"ל הן רצה והן יעו"י (ראה שו"ע אדה"ז סקפ"ח סי"ג-ג' ס' המנהגים ע" 60).

78) שכח ולא אמר "יעלה ויבוא": אם נזכר קודם שאמר ה' מברכת "המחזיר" חוזר ל"יעלה ויבוא" וממשיך "ותחזינה" וכו'. אם נזכר קודם שאמר "מודים" אחר שסיים הברכה אומר במקום שזכר. אם התחיל כבר "מודים", [אם נזכר לאחרי שאמר השם שבחתימת הברכה, לפני חתימת "הטוב שמך", יאמר "למדני חוקיך", וחוזר ל"רצה".] וכן אם נזכר אחרי שאמר השם בחתימת ברכת "המברך את עמו ישראל בשלום", לפני חתימת הברכה. [ואם נזכר לפני שאמר "יהיו לרצון" השני, חוזר ל"רצה". ואם אמר כבר "יהיו לרצון" השני (שבאמירת פסוק זה עשה היסח הדעת מלומר עוד תחנונים ונשלמה תפלתו), חוזר לראש התפילה. נזכר לאחרי תפלת מוסף, אינו חוזר.

79) בנוגע לברכת הלל כשאין גומרין הלל - ראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תשנ"ו. (מרכזי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם - הובא בב"י או"ח סוסי' קמו. תשב"ץ קטן סי' קפז. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סרנ"ד (ושם הביא טעם אחר, ובשם הר"י). קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ז. ומקצת חכמים עניינים מתקשיים לומר שאי"ז מנהג חב"ד, וכאילו מנהגו היפך השו"ע רח"ל. ומהם שמצדיקים עצמם באמתלא שלדבריהם לא ראו נוהגים כן ב-770. ואין טענה זו כדי להשיב עליו.)

81) ואין מפתיי"ן "השמים כסא", וכידוע הסיפור מ"כ אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ב בזה (ראה לקו"ש חב"ד

בשיחת ש"פ נח תשמ"א: איתא בספרים שביום טוב אומרים "אתה בחרתנו" כיון שיום טוב קשור במתן תורה שאז היה "ובנו בחרת", מה שאין כן בשבת ראש חודש שאז אומרים "אתה יצרת", כיוון ששבת קשורה בבריאה שהיתה קודם מתן תורה, ועד"ז ראש חודש שגם היה קודם מתן תורה, עוד במצרים. אמנם אף על פי שההתחלה של "אתה יצרת" שונה מהתחלת "אתה בחרתנו", הסיום בשניהם הוא בשוה. ועד"ז בנוגע לניגון ד"אתה בחרתנו", שאפשר לשיר אותו גם עם האותיות ד"אתה יצרת", ויעשו כן כעת, ועל ידי זה יפעלו ש"אתה בחרתנו" יפעל למפרע ב"אתה יצרת". ובקרוב ממש יבואו לזמן שיקויים בו "והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה'א". וכדאיתא בילקוט, שלעתיד לבוא יעלו לרגל בכל ראש חודש וכן בכל שבת בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש. וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביטו בסידור ויראו מה כתוב שם". וניגנו את "אתה יצרת" במנגינת "אתה בחרתנו".

נהוג שהגבאים מארגנים התוועדות מיוחדת בשבת זו (בהוספה על ההתוועדות שבכל שבת), ובה יתדברו ויתחזקו בכל עניני יהדות תורה ומצוות. [ובשיחת ש"פ ויחי תש"נ: וזירוז מיוחד בנוגע לביהכ"נ וביהמ"ד זה - שלא יצאו ידי חובתם בהתוועדות זו, ולכן מוכרחני לעורר ולזרז על זה, כדי שלא יתלו הדבר בי, שבגלל התוועדות זו לא ערכו הגבאים התוועדות מיוחדת בקשר לשבת חזק].

נוהגים להוסיף באמירת דברי תורה, ובפרט בשמחה לגמרה של תורה - כולל קבלת החלטות טובות להוסיף בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור.

הלכתא למשיחא: מוסף ר"ח (2 פרים, איל, 7 כבשים לעולה, ושעיר לחטאת). שיר של מוסף ר"ח דוחה שיר של מוסף שבת.

הלכתא למשיחא: לעתיד לבוא יעלו לרגל לא רק שלש פעמים בשנה, אלא "מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו". ויתירה מזה: "הרי שחל ר"ח להיות בשבת... באים שני פעמים אחד של שבת ואחד של ר"ח והעבים טוענין אותם בהשכמה ומביאים אותם לירושלים והם מתפללים שם בבוקר והם טוענים אותם לבתיהם מי אלה כעב תעופינה הרי של בוקר וכיונים אל ארובותיהם הרי של מנחה"⁸⁴.

"מנהג עתיק ללמוד בכל ר"ח פסוק אחד עם פרש"י, ואפשר להוסיף עם עוד פירושים, מהקאפיטל בתהלים שהוא מסומן כמספר שנות חייו, ואם הקאפיטל מחזיק פחות מ"ב פסוקים, וכן בשנת העיבור, אז כופלים שיעלה כמספר חדשי השנה ואם הוא מרובה בפסוקים אזי לומדים שנים או יותר פסוקים בכל ר"ח".

ע' 337. ונתבאר בארוכה בשיחת ש"פ מסעי ר"ח מנ"א תשמ"א (שיח"ק ע' 283 ואילך).
 82) ראה לקו"ש ח"ג ע' 278. ח"ה ע' 190. אבל ראה שיחת ש"פ וארא תשמ"ב (בנוגע להנהיגה בש"פ מסעי תשמ"א). ולהעיר מימי בראשית ע' 201 הע' 3.

83) טעה ואמר "תקנת שבת", אם נזכר קודם שאמר השם ("ברוך אתה ה'") של חתימת הברכה חוזר ל"אתה יצרת". אם כבר אמר שם השם, חותם בחתימה של שבת ראש חודש (מקדש השבת וישראל וראשי חדשים). ואומר "ונעשה לפניך בתמידי היום ובקרוב מוסף ראש חודש הזה", וממשיך מ"רצה" ואילך, כרגיל. אם נזכר אחרי שהתחיל ברכת רצה אומר "ונעשה לפניך וכו'", כנ"ל אחרי תיבות "והשב העבודה לדברי ביתך". וכן אם נזכר אחרי חתימת רצה, אומר לפני "מודים". אבל אם כבר התחיל "מודים", חוזר ל"אתה יצרת". ואפילו אם אמר בטעות "יעלה ויבוא" והזכיר ראש חודש. (ואם נזכר לאחרי שאמר שם השם בחתימת ברכת הטוב שמך או המברך את עמו ישראל בשלום, יסיים ויאמר "למדני חוקיך" וחוזר ל"אתה יצרת"). אם אמר כבר יהיו לרצון האחרון, חוזר לראש התפילה. [וראה פמ"ג סתכ"ה בא"א סק"ו. שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קס. א"א מבוטשטש מהדו"ת סתכ"ה ס"ג. הגהות חכמת שלמה סתכ"ה ס"ג. משנ"ב סת"צ בבה"ל ד"ה מתפלל. כה"ח שם סק"ו. לוח כולל חב"ד. שו"ת קנה בושם ח"ג או"ח סכ"ה. אג"מ ח"ד סכ"א. ולהעיר שלפי סבדא הראשונה בשו"ת תשובה מאהבה שם, מקום לומר שלא יועיל גם אמירת ונעשה לפניך בתמידי וכו'. וי"ל. והנה בשיחת ש"פ נצו"י תשמ"ז (ראה בלוח יום יומי לחגה"ס שעעל"ט. וראה בקובץ באתרא דרב שיר"ל מטעם הבד"צ גליון ג' הע' 26) שביו"ט אם הזכיר פסוקי יום אחר אינו יוצא. ונעמ"ש"כ בשו"ת אג"מ הנ"ל - כש"כ וק"ו בנדו"ד שאמר רק של שבת. וראה מש"כ באו"א בשו"ת מנחם משיב (שלענייננו) סכ"ד (לדודי ז"ל). והגלפנע"ד כתבנו].

84) יל"ש ישע"י רמז תקג. וראה לקו"ש ח"ט ע' 292. חכ"א ע' 383 (צילום גוף כתי"ג - נדפס בריש סה"מ תשל"ז). ד"ה והי' מדי חודש תשל"ז.

בשלשלת היחס בתחילת לוח "היום יום": "תשל"ו . . להוסיף בנתינת הצדקה לפני תפילות שחרית ומנחה ביחס ליום ה' במנ"א, יום הסתלקות האריז"ל, מעורר ללמוד תורת האריז"ל בימים אלו.

בכמה שיחות ואגרות קודש⁸⁵ מעורר ע"ד הלימוד וההוראה המנהגת האריז"ל, שיום זה שעת הכושר במיוחד להתבונן בדרכיו "הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו", שהיות ונתפרסמו דרכיו, ומספרים לנו ע"ז, וגם לילדים, מובן שזה שייך לנו, ושזו הדרך בה ילד יהודי יכול לצעוד ומחוייב לצעוד. והיינו, הן בהוספה ב"משפט", לימוד התורה, ובפרט - להוסיף בלימוד פנימיות התורה, ענינו של האריז"ל, ביתר שאת ויתר עוז, וכן בקיום המצוות ע"פ כוונת האריז"ל (שההוספה הנפעלת ע"י היא לא רק באיכות אלא גם בכמות), והן ב"צדקה", ששניהם (תורה וצדקה) בהדגשה מיוחדת אצל האריז"ל. ובפרטיות: שה' מתגבר כארי בכח בעת שה' עוסק בתורה עד שה' נלאה ומייע, לימוד התורה ביגיעה גדולה, הן בנגלה תורה והן פנימיות התורה (שלימודו ה' ו' דרכים ע"ד לפול ודרך שביעי ע"ד הסוד). ובצדקה ובמצוות - לא ה' קמזן כלל, ונתן צדקה בלי חשבונות, שהכניס ידיו לכיס והוציא משם כסף לצדקה או לשלם עבור מצוה, מבלי למנות כמה מטבעות עלו בידו⁸⁶. וכן בשמחה של מצוה, שזכה לרוה"ק מחמת ששמח בעשיית המצוה, ובהקדמת אהבת ישראל לפני התפלה, כהוראתו לקבל מ"ע של ואהבת לרעך כמוך לפני התפלה. ובכללות - הפצת המעיינות חוצה, פנימיות התורה, ענינו של האריז"ל, שעי"ז קאתי מר דא מלכא משיחא. [וכמה פעמים הורה ללמוד מתורתו ולהתפלל וליתן צדקה, ובציבור, על הציון שלו, וכן בכל מקום ומקום].

הלכתא למשיחא: זמן הבאת עצי הכהנים והעם - בחמשה באב, בני פרעוש בן יודא (ממשפחת דוד המלך)⁹⁰.

ההוראה מהתואר "האריז"ל - ראה שיחת ש"פ דברים תשמ"ב (שההנהגה בכל עניני עבודת ה' צריכה להיות באופן ד' גבור כארי", ועי"ז ממשיכים בחינת הגבורה שלמעלה כפי שהיא בבחינת גילוי "בוא ארי", ונשלל הענין ד' הן הן גבורותיו" באופן של מצמום והסתר, ומתבטל הענין ד' ארי" דלע"ז, זה נבוכדנאצר, ואדרבה - מגלים הכוונה הפנימית, "עלה ארי" במזל ארי' והחריב את אריאל", שזהו "על מנת שיבוא ארי' במזל ארי' ויבנה אריאל").
(88) מכתבים כלליים (וכלליים-פרטיים): ה' מנ"א תשל"ב (לקו"ש ח"ט ע' 251). תשמ"ז (חל"ד ע' 231). תשמ"ח (שם ע' 234). וראה גם מכתב כללי-פרטי ה' מנ"א תשכ"ח (לקו"ש ח"ח ע' 359). תשמ"ג (חכ"ד ע' 338).
(89) וכן נתינת הצדקה מעומד ב"זאתה מושל בכל". ואופן הצדקה - כמבואר בכתבי האריז"ל שקשורה עם שם הוי', "כי דבר הניתן (הפרוטה שנותן לצדקה) הוא יו"ד, והיד הנותנו יש בה' (אצבעות) הוא בחי' ה"א, וזרוע הנותנו הוא ו"א, ויד המקבלו הוא ג"כ ה"א".
(90) תענית פ"ד מ"ה. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1105 ה' 9.

מנחה: מוסיפין יעלה ויבוא. דין הטועה כבשחרית. אין אומרים "צדקתך". פרקי אבות פרק ב'.

מוצאי שבת קודש בשעה 9:18.

במוצאי שבת אם הוא לא התפלל תפילת ערבית עדיין מותר בבשר ויין דכיון שאומרים רצה בברכת המזון שייך אצלו שבת.

הגבלה

מבדיל על היין ונותנו לתינוק שהגיע לכלל חינוך ברכת הנהנין ולא הגיע עדיין להתאבל על ירושלים, וישתה מלוא לוגמיו, ואם אין קטן - יכול המבדיל לשתות בעצמו.

מלוה מלכה - סעודתא דדוד מלכא משיחא.

אפילו הנהגים לאכול בשר בסעודת מלוה מלכה בכל מוצ"ש אין להם לאכול בשר בסעודת מלוה מלכה בט' הימים, ואין צריך התרה למנהגם.

יום שלישי, ד' מנחם אב

ביום זה התחיל נחמי' והעולים אתו לבנות חומת ירושלים⁸⁵.

יום רביעי, ה' מנחם אב

יום הסתלקות-הילולא של האריז"ל (ה' מנ"א של"ב), שנקרא בכ"מ "האריז"ל"⁸⁶ החי"⁸⁷.

(85) במעלת יום זה וההוראות בנוגע לימים אלו - ימי הכנה לבנין בית שלישי - ראה בשיחת ש"פ דברים תשל"ה (שיח"ק ע' 359 ואילך).
(86) בשה"ש תשמ"ז ח"א ע' 336 הע' 71: תואר נפלא "הארי ז"ל" (ר"ת "האלקי אדונו רבינו יצחק זכרונו לברכה").
(87) בביאור תואר הנ"ל - ראה שיחת ה' מנ"א תשל"ז. ש"פ דברים תשל"ט (ושם, שאף שאומרים "ז"ל" מדגישים מיד "החי", שאף על נשמה בגוף אפשר לומר "זכרונו לברכה"). תשמ"ח (שהתואר ז"ל מצד ההסתלקות, וביחד עם זה מוסיפים ומדגישים "החי", ענין החיים, ואדרבה - שבא אחרי ההקדמה ד' זכרונו לברכה", שהחיים הוא באופן של הוספה וחזק ועד בתוקף הכי גדול ושם שהתואר "החי" הוא בשייכות לענינו המיוחד של האריז"ל - גילוי פנימיות התורה, שכללות התורה היא "חיינו וארך ימינו", ועאכ"כ פנימיות התורה, ה"מעין" שבתורה, "מים חיים". ושם, גם בנוגע לשמו בשייכות לגאולה). שיחת ה' מנ"א תשמ"ט (הועתק בקיצור בשה"ש תשמ"ט ע' 619 הע' 84. ושם, שהתואר "החי" לא נמצא בנוגע לגדולי ישראל, אפילו אלה שעליהם נאמר ש"לא מתו אלא בעטיו של נחש" (להעיר משיחת ה' מנ"א תנש"א שאצל האריז"ל הוא "ותלית אותו על העץ" כמו אצל הרמ"ק (ראה לקו"ש חכ"ד ע' 132 ואילך)), ואפילו על אלו שעליהם נאמר "לא מת" בכלל - מעין הגילוי דחיים נצחיים לעת"ל. ועיי"ש עוד ע"ד השייכות לגאולה המרומזת בשמו (ובאר"א - דגל מחנה אפרים בשלח ח, ד, הובא בלקו"ש ח"ג ע' 872)).

לזכות

הרה"ת שניאור זלמן זוזגתו מרת שמחה רבקה שיחיו וילדיהם:

אסתר ברכה, איטא העניא, אברהם משה, חי' בת', חנה, ריבה דינה וישראל בצלאל שיחיו

לזכות לוי יצחק בן רייזל לרפואה שלימה

ולזכות ר' יעקב יצחק דוב הלוי זוזגתו אסתר מלכה שיחיו לאנג

לעילוי נשמת הרה"ח הרה"ת אברהם מיכאל בן ר' יעקב שמעון הלוי ע"ה פלינט לעילוי נשמת האשה החשובה מרת רבקה בת צבי הירש ע"ה שפריצער-יוסטמן נפטרה כ"ט תמוז תשס"ב ת.נ.צ.ב.ה.

לזכות הרה"ת ר' מנחם מענדל זוזגתו מרת מלכה שיחיו ובניהם אברהם, ארי' זאב שיחיו קאבאטשניק להצלחה רבה ומופלגה בכל ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציו שיחיו

New Location! 334 Albany Ave.